

Robbanták a Népszínház épületének végső maradványait

Egy kép az utolsó előadásról: Kálmán György és Básti Lajos a Lear király-ban

Hol állt a Népszínház?
S hol a Pesti Magyar Színház, amit 1840-től Nemzeti Színháznak neveztek? Merre nyílt a főbejárata?

Jó néhány kérdéssel együtt ezekre kellett volna válaszolnia annak a hetven, színházat szerető és értő jelentkezőnek, akiket a televízió jövőbeni vetélkedőjéhez előzsűriztek. A hetven jelentkezőtől egyetlen kielégítő válasz sem érkezett a fenti kérdésekre, senki sem felelte azt, hogy a Népszínház a mai Blaha Lujza téren állt, a Nemzeti pedig a Múzeum körút és Kerepesi — ma: Rákóczi — út sarkán, a főbejárat pedig nem a mai Astoriára nézett, hanem a Rákóczi útra.

Nem méltatlankodhatunk színháztörténetünk homályba merültén. Nemrégiben ugyanis a Színházművészeti Főiskolán bemutatták Jókai Mór eladig színrekerületlen színházi tárgyú színdarabját, a legelső magyar nyelvű színészcsapatról szökött. Benne a megcsúfolt elődök álmaként ragyog föl a jövő színházi élet Pest-Budája. S a színházakat képző főiskola gyakorlószínpadán — ó, borza-

„... azt mondanunk,
mi fáj”

ÉSZREVÉTELEK
A NEMZETI SZÍNHÁZ
TÁRGYÁBAN

lom — ott függött a Nemzeti és a Népszínház képe összecserélten. Sem a növendékek, sem a rendezőtanárral nem vette észre, és a tanári karból is mindenki vak maradt.

Ezen se álmélkodjunk! Fogadjuk el kínos valóságként, hogy az életükkel Tháliára fölesküvők számára közömbös a Magyar Thália előtörténete, előcsatározásai, vereségei és dicsőségei.

A soron következő, 1977-es évben lesz 140 esztendő a magyar Nemzeti Színház.

1978-ban pedig 70 éve lesz, hogy kizsuppolták közadakozásból megszületett hajlékából.

140 éves történelmének felét töltötte el a Nemzeti albérlőként, vándormadárként, ideiglenes szálláshelyeken meghúzódva.

Dicstelen évfordulók következnek. Színháztörténetünk szégyenünnepei. S mi, akik olyan kedvetlenül üldöztük meg a naptári fordulót, vajon megünnepeljük-e a száműzött Nemzeti Színház kikergetéseinek évfordulóit?

Szaporítsuk az évfordulókat? Szaporítsuk csak! Tíz esztendeje, hogy a Marton Endre rendezte Lear király előadásának végén Gelley Kornél Albanként elmondta a Vörösmarty-fordítás Mészöly Dezső kiigazításában ekként hangzó utolsó öt sorát:

Nehéz idő sújt: itt engedni kell,

S azt mondanunk, mi fáj, nem azt, mi illik.

A legkorosabb, legtöbbet szenvedett.

Mi ifjabbak, kik nyomdokába lépünk,

Ily sok csapást s ily nagy kort meg nem érünk.

És ezzel vége lett. Csend. A többi néma csend, hogy ismét Shakespeare-rel éljünk. Lebontották a Nemzeti menedékét, a Népszínházat is, hogy előbb a Nagymező utcában húzza meg magát, amíg a Madách Színházzá lett Magyar Színház épült le nem bontják és föl nem építik egy transzformátorház mintájára, és ebbe helyezték el ideiglenesen újabb hetven (?) évre az első magyar színházat. Tíz év

fényt a tízéves városszépítő határozat megannyi részlete?

Színházbontásaink történetének szomorú legendáriumban a legnevetesegebb, hogy a sebtiben elbontott színházépületek helyén máig sem áll semmi. Üresek a telkek. Mintha átok ülne a színésztől száműzött területeken. Az első Nemzeti Színház társulatának kiköltöztetése után még soká ott állt a „tűzveszélyes” épület — a színpad mindig tűzveszélyes! —, míg csak 1913-ban le nem bontották. A Rákóczi út és a Kiskörút sarkán ez a hatalmas telek szükséges volt talán a város fejlesztéséhez? Évekig Márkus Emília bérletében nyaranta Parkszínházként operetteket játszott, telente Márkus Mozi cégér alatt vetítéseket tartott. Azután eltűnt a Márkus Parkszínház is, évekig-évtizedekig magas palánkok fogják körül a telket. Végül a metró építói használják föl telepükül.

Így maradt üresen a Budai Népszínház lebontott helye, a Krisztinavárosi Színkör telke a Horváth kertben. A Nemzetivé lett Népszínház helyén ma szökőkút bugyog, gépkocsikaram bűzölög, a Corvinban vásárlók kocsijait pásztrolva. (S így maradt üresen 1941-től a Király Színház épülete, csak tavaly alakították át tornateremmé.)

A megüresedett telkekre szükség nem volt, a várost nem csúfította (lehet-e rút az, ami él?), a közlekedést kevésbé akadályozta, mint a zsúfolt forgalomba beillesztett gyümölcsösbódék. S még azt is kétkedve kell meghallgatni, miszerint az épülő metró akadályozta volna a színház. Hiszen ott volt a mindenáron bontók buzgalmanak kielégítésére „becsomagolás” előtti csúfságában az áruház, nem kellett volna a följáratot Madáchon és Shakespeare-en át vezetni. Búsonghatnánk oldalakat kitevően az elbontott épület sorsán, földidzhetnének nagy színészek árnyait, szavalhatnánk megszentelt csarnokról. De a szétrobbantott házat nem építi újjá senki.

lójában nincsen, az nemcsak gyakorlati következményekkel jár együtt. Nemcsak azzal sújtja a társulatot, hogy szükre kell összevonnia műsorát, hogy nem úgy játszik, ahogy tudna, ahogy kellene, hanem csak úgy, ahogyan lehet; hogy nem képes megfelelő vendéglátást biztosítani a nagyközönségnek, hogy nem képes lélekben is emelő, testnek is kényelmes tágassággal fogadni publikumát. A nem létező Nemzeti Színház toporgó helyzete jelkép: az elhanyagolt magyar színművészeté.

Toldjuk meg panaszainkat még egy évfordulóval!

Építész barátom albumot ajándékozott: a Budapesti Nemzeti Színház tervpályázata címűt, benne a tizenegy esztendeje megtartott nemzetközi pályázat anyaga és eredményei. A legjobb terveket kitüntették, megvásárolták, publikálták — és nem valósították meg.

Szegény ország vagyunk — hallom unásig a választ. S ha kérdeznék, kapnék részletesebbet, szakszerűbbet is feleletül, nesze semmiként. Szegény ország vagyunk-e, vagy sem, ennek megítélése nem rám tartozik. De az tarthat egy színikritikusra, hogy elhiszi ezt, vagy sem. Én nem hiszem el. Devizaproblémákról, gazdasági mutatókról nem vitázom. De egyébként vitázom, mert ismerem a tehetségtartalékok, tartaléktehetségek, akarások, iparkodó szenvedélyek népgazdasági tőkéjét, hiszek abban, hogy tőkeerősek vagyunk emberi buzgalomban, szép szenvedélyben, tenni akarásban és tenni tudásban. Ez a dolog aktív oldala. De még a passzív is megfordítható megfontoltabb beruházásokkal, kevesebb rongyrazással, nagyvonalú szemelhunyás nélkül, kevésbé bőmarkú pazarlással. Beleszólhatnak-e az állam polgárai abba, mi és hol épüljön föl? Úgy hiszem, beleszólhatnak. Akkor is, ha a végső döntésnek azok kezében kell lennie, akik több és szakszerűbb áttekintéssel, átfogóbb mérlegelési lehetőséggel bírnak.

Hofer Miklós díjnyertes pályaművének makettje

már eltelt a hetvenből, s mi „kik...ily nagy kort meg nem érünk”, hogy még láthassuk továbbköltözését, kénytelenek vagyunk keserűen „azt mondanunk, mi fáj, nem azt, mi illik”.

Így megyen ez már mifelénk másfél száz éve, amióta a Rondellát a városszépítő bizottság kérésére Pest városának határozata megszünteti (1814-ben), hogy szétszórja a színészeket az országban, és megkezdődjék színészettörténetünk nomád korszaka. Mondhatnók hagyománynak is, bár haladónak nem, hogy Magyarországon mindig több színházépületet bontottak, mint amennyit építettek. Ötvenkét évvel a Nemzeti tűzveszélyességének kinyilvánítása után derült csak világosság rá, miféle gazdasági csalárdság mozgatta a bontatókat: megmentendő a gazdasági csődtől a Népszínház igazgatóját, beköltöztették a kibérelt épületbe a Nemzetit. S mikor kap

Ki épít azonban szálláshelyet a Nemzeti Színháznak?

A Nemzeti Színház több egyetlen színháznál. És több jelképnél is. A Nemzeti Színház megtestestítője és mértékegysége a magyar színházi kultúrának, és ily módon megtestestítője és mértékegysége a közműveltségnek. Nézd meg a Nemzeti Színházat, és megmondod, milyen a színházművészet szintje! Ez érvényes volt mindig, és érvényes ma is. Hontalanul, alkalmatlan összeszorultságban nem tudja teljesíteni a Nemzeti Színház azt a magas föladatkört, amit hivatva volt és hivatott még ma is betölteni. A Nemzeti az ország első színháza — tartja a szálloige. S keserű csúfondárosággal feleli rá a színházi-népnyelvi gonoszok: Igen, a Keleti pályaudvar felől!

Hogy névleg van csupán Nemzetünk, de va-

Nem tervezőintézetek, irodaházak, nem is óvodák vagy iskolák helyett kell Nemzeti Színházat építeni. Nem máshonnan veendő el a pénz, de meg kell — kell! — találni az építéshez szükséges összeget.

Kell-e abban az országban magyarázgatni, ahol éppen most foglalták törvénybe az emberi elemek gazdagítását, a lelkek pallérozását, hogy mennyire nem fényűzés fényűző Nemzeti Színházat építeni. Kell-e magyarázni, hogy ha nehézségekbe ütközik is összeszedni a kellő summat: a jövőnek tartozunk vele, nem pedig a múltnak? Kell-e magyarázni, hogy teljesebb emberek nevelésével, öntudatosabb, gondolkodóbb, iparkodóbb állampolgárok nevelésével megtéríti az intézmény a hatalmas beruházást?

MOLNÁR GÁL PÉTER